

PRAMENY K DĚJINÁM PRAŽSKÉ UNIVERZITY V ÚSTŘEDNÍM JEZUITSKÉM ARCHIVU V ŘÍMĚ

IVANA ČORNEJOVÁ

SOURCES PERTAINING TO THE HISTORY OF THE PRAGUE UNIVERSITY IN THE CENTRAL JESUIT ARCHIVE IN ROME

This article contains basic information about the most important written records on the history of the Prague university which had survived in the Archivum Romanum Societatis Iesu, especially the collection of the Bohemian Province of the Society of Jesus (Provincia Bohemiae) and in the Fondo Gesuitico, which pertains mainly to the post-1622 period.

Key words: History of the Prague university after 1622 – Jesuits – central archive: Archivum Romanum Societatis Iesu

Archiv Univerzity Karlovy, jak známo, až na výjimky neuchovává žádné písemnosti teologické a filozofické fakulty z tzv. jezuitského období našeho vysokého učení.¹ Více pramenů lze dohledat ve fondu Jesuitica v Národním archivu, či mezi rukopisy v Národní knihovně České republiky. A právě jen z těchto zdrojů čerpali dříve čeští badatelé zabývající se dějinami 17. a 18. století naší alma mater.² Po roce 1990 se otevřela možnost studia v římských a vatikánských archivech pro všechny zájemce a na základě tohoto badatelského úsilí vznikla celá řada zajímavých a podnětných prací.

Nehodlám tu líčit strukturu jezuitského ústředního archivu v Římě – *Archivum Romanum Societatis Iesu* (ARSI).³ To už učinili někteří čeští badatelé a badatelky, za jiné zmíním alespoň Kateřinu Bobkovou-Valentovou, která dosud využila fondů ARSI nejvíce pro práce zaměřené na analýzu a kvantifikaci jezuitských písemností.⁴ Čeští historikové jsou ovšem stále poněkud

¹ Takovou výjimkou „potvrzující pravidlo“ je konvolut spisů z pozůstalosti filozofické fakulty, ÚDAUK, rukopisy, Acta et conclusa facultatis philosophicae, sign. A 32 I–IV.

² Jediným historikem, který měl ve starších dobách možnost využít centrálních jezuitských fondů a zabýval se dějinami řádu České provincie Tovaryšstva Ježíšova, byl jezuita Alois Kroess, mj. autor přehledných dějin jezuitů v českých zemích: Alois KROESS, *Geschichte der Böhmischen Provinz der Gesellschaft Jesu*, I, II/1–2, Wien 1927, 1937. V roce 2012 byl vydán poslední díl této rozsáhlé práce, který zůstal v rukopise a byl téměř zázkakem objeven po roce 1989. O toto vydání se zasloužili především P. Josef Kolář, SJ, a Martin Svatoš (spolu se svou manželkou Hanou): Alois KROESS, *Geschichte der Böhmischen Provinz der Gesellschaft Jesu*, III, *Die Zeit von 1657 bis zur Aufhebung der Gesellschaft Jesu im Jahre 1773* (Hg. v. Petr Kolář und Martin Svatoš), Olomouc 2012.

³ Základní informace o tomto archivu lze nalézt na webových stránkách: <http://www.sjweb.info/arsi/>. Pro badatele, zejména ty, kteří nemohou v ARSI trávit delší čas, je nepřijemný fakt, že v tomto archivu není dovoleno písemnosti fotografovat a vše je nutno opisovat. Lze objednávat naskenované kopie, ale jedna strana rukopisu stojí 3 eura.

⁴ Z její bohaté bibliografie uvádím pouze studie, které se vztahují bezprostředně k písemnostem ARSI: Kateřina BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Litterae annuae provinciae Bohemiae (1623–1755)*, *Folia Historica Bohemica* 25/1, 2010, s. 23–49; TÁŽ (ed.), *Consuetudines Assistentiae Germaniae*, I, Praha 2011; TÁŽ, *Jak vytvořit životopis*

handicapování faktem, že ke studiu mohou využívat převážně krátkodobých pobytů na základě stipendií Českého historického ústavu v Římě. Nechci si stěžovat (jistě to nečiní ani jiní kolegové) – pobyt v Nepomucenu je naprosto jedinečnou a milou zkušeností. Jiné státy, včetně těch, které také byly před rokem 1989 součástí „tábora socialismu“, jsou ovšem mnohem velkorysejší a jejich římské ústavy jsou vybaveny lépe a badatelé mohou pobývat v Římě i rok, či několik let (např. Poláci či Maďaři). Pak je možné realizovat také rozsáhlejší projekty. Z nejnovější produkce vzniklé i díky možnostem polského ústavu uvedu alespoň obsáhlou knihu Tomáše Ježe o hudbě v jezuitských řádových domech v Kladsku a Slezsku.⁵

Systém pořizování předepsaných písemností v rámci Tovaryšstva Ježíšova, jejich vzájemná výměna a vnitrořádová komunikace je skutečně zajímavým fenoménem sui generis. Jednalo se o velmi propracovanou soustavu, jejímž cílem bylo podchycení veškerého dění v jednotlivých provinciích, ale i zachycení osobních „profilů“ jednotlivců, tedy všech členů řádu. Všechny tyto informace se soustřeďovaly v sídle římského generalátu, zde byly pečlivě tříděny, evidovány a ukládány. Systém jezuitské komunikace byl skutečně jedinečný a písemná pozůstalost v ARSI jeho fungování odráží velice přesně. Samozřejmě je třeba ke všem záznamům přistupovat s velkou obezřetností a notnou dávkou kritiky tak, jak v nedávné době učinil Markus Friedrich.⁶ Nelze zapomínat na skutečnost, že řada zdánlivě exaktních údajů a dat může být zkreslena ve snaze dodat konání řádů a jeho členů větší závažnosti a důvěryhodnosti. Tak nelze brát jako zcela exaktní např. údaje o počtech konvertitů, nebo záznamy o počtech zpovídaných i těch, jimž bylo uděleno rozřhešení.

Nicméně systém vytváření písemností v rámci jezuitského řádu byl skutečně pozoruhodný, a to svou systematičností a propracovaností. Tento fakt je pravým požehnaním pro pozdější historiky. Řádové písemnosti bývaly totiž vyhotovovány v několika stejnopisech a pak zasilány do sídla provinciálů, asistentů i římských generálů. Při komparativním studiu je proto velká šance vyhledat dokument, který na určitém místě chybí, jinde. A s velkou dávkou spolehlivosti lze předpokládat, že ty nejdůležitější dokumenty budou uchovány v Římě, v sídle generála Societatis Iesu.

Když jsem poprvé vstupovala do studovny ARSI, měla jsem poněkud stísněný, či alespoň rozpačitý pocit. Už od osmdesátých let jsem psala o počínání jezuitů v Praze, o jejich podílu na reorganizaci pražské univerzity po roce 1622 etc. V dobách, kdy se mi o studiu v Římě mohlo spíš jen zdát! Doslova jsem se děsila představy, že objevím něco, co mé předchozí závěry naprosto vyvrátí, neguje. Fakt, že jsem nic takového nemusela prožít, nebyl dán jen tím, že jsem opravdu pečlivě procházela dokumenty uložené v našich knihovnách a archivech, ale také připomenutým odstupňovaným systémem pořizování a ukládání písemných dokumentů v rámci jezuitského řádu.

jezuiti. Přehled řádových evidenčních pramenů, jejich dochování, dostupnost a jejich vypovídací hodnota. Folia Historica Bohemica 26/2, 2011, s. 365–402. Mimořádným znalcem pramenů ARSI (ale současně všech jezuitů rozptýlených po různých knihovnách a archivech) je Martin Svatoš. Jeho portréty řady osobností z českého Tovaryšstva jsou brilantní (zdaleka nejen po heuristické stránce). Za jiné uvádím: Martin SVATOŠ, *Rétoři na moři a pomeranč v refektoriích aneb Umění elokvence P. Johanna Krause SJ*, AUC-HUCP 50/1, 2010, s. 169–191, kde mj. uvádí na pravou míru mé zmatečné informace o tomto jezuitovi v Životopisném slovníku (Ivana ČORNEJOVÁ – Anna FECHTNEROVÁ, *Životopisný slovník pražské univerzity. Filozofická a teologická fakulta 1654–1773*, Praha 1986, s. 229.

⁵ Tomasz JEŻ, *Kultura muzyczna na Śląsku i ziemi kłodzkiej (1581–1776)*, Warszawa 2013.

⁶ Markus FRIEDRICH, *Der lange Arm Roms? Globale Verwaltung und Kommunikation im Jesuitenorden 1540–1773*, Frankfurt – New York 2011. V dané souvislosti je termín „globální“ naprosto adekvátní, stejně tak další módní termín „komunikace“ je zde velmi případný.

Jaké jsou tedy písemnosti k dějinám pražské univerzity v ústředním jezuitském archivu? Samozřejmě pečlivě a přehledně uspořádané a shromážděné tak, že je naprosto zřejmé, co sami *patres* pokládali za nejdůležitější. A tak podobně jako v Praze⁷ i v Římě shromáždováli jezuité bedlivě mnohé materiály ke sporům o pražskou univerzitu nejen po roce 1622, ale i v dobách pozdějších. Lze doložit, že mnohé podklady, které se nacházejí i v našem Národním archivu, ovšem shromážděné i s různými přípravnými materiály, jsou v Římě dochovány v naprosto ilustrativním výběru. Díky tomuto uložení v ústředním jezuitském archivu lze také jednoznačně zjistit, jaké informace se dostávaly „na stůl“ samotnému generálovi.

Konstatovala jsem už, že většina písemností vztahujících se k dějinám pražské univerzity, není uložena v Archivu Univerzity Karlovy. Naproti tomu mnohé dokumenty, které se vztahovaly k pražskému vysokému učení před rokem 1622, si jezuité nejen opisovali, ale také posílali do Říma pro informace generalátu a posléze i k uložení a verifikaci. Při svých badatelských návštěvách římského ústředního archivu Tovaryšstva Ježíšova jsem mohla svůj starší výzkum porovnávat a doplňovat s písemnostmi uloženými v ARSI.⁸ Naštěstí tato moje komparace nedopadla nejhůř, resp. předchozí výzkum a výběr písemností z mnoha rozptýlených zmínek se shodoval s tím, co jezuitští archiváři v Římě uložili jako hodné nejvyšší paměti!

Nejdůležitější dokumenty k historii pražské univerzity se nacházejí ve fondu České provincie Tovaryšstva (*Provincia Bohemiae*). Jsou uspořádány v několika konvolutech, uvnitř řazeny, ne vždy zcela důsledně, chronologicky. Pod názvem *Pragensis Academiae fundatio, incorporatio, controversiae* jsou shromážděny originály a opisy písemností z let 1621–1695.⁹ Tento soubor pokládám za sbírku původních podkladů pořízených, případně vybraných v polovině devadesátých let 17. věku, kdy se pražští jezuité museli znovu bránit žádostem členů různých řádů o přístup na univerzitní katedry. Tito řeholníci měli podporu českého metropolitů, jímž byl tehdy Jan Josef Breuner, ale uvedený konvolut evidentně vznikl ještě za působení Jana Bedřicha z Valdštejna. Svazek otevírají stručné dějiny pražských vysokých učení; podrobně je vypsána historie starobylé univerzity založené Karlem IV. s akcentem na neblahé děje po roce 1419, kdy se alma mater *Pragensis* ocitla v rukou „heretiků“ a zanikly všechny vyšší fakulty. Nápravu zjednal až Ferdinand II., jenž v roce 1622 světil tuto školu jezuitům, kteří už po několik desetiletí řádně spravovali svou akademii u sv. Klimenta.¹⁰

Poté následují hlavní body předkládané Tovaryšstvem před unií roku 1654, doklady ke sporům o karolinské statky, opisy různých listů Valeriána Magniho, někdejšího předního rádce kardinála Harracha, různé opisy z roku 1638, kdy se Ferdinand III. rozhodl rázně dořešit tahanice o pražskou univerzitu, i další podklady k unii z let 1653–1654. Velmi obsáhlý je svod všech nejdůležitějších otázek a odpovědí, které se cyklicky řešily při

⁷ Tyto písemnosti jsou uloženy ve fondu Jesuitica v Národním archivu v Praze.

⁸ O zdrojích k dějinám rozepří mezi arcibiskupem Harrachem a jezuitou po roce 1622 jsem psala v článku Ivana ČORNEJOVÁ, *Prameny ke sporu o pražskou univerzitu v l. 1622–1654*, Zprávy Archivu Univerzity Karlovy 5, 1984, s. 11–16. Tehdy jsem ovšem mohla čerpat jen z českých archivů a knihoven. Je třeba připomenout, že k těmto událostem se dochovalo hned několik souborů pramenů od různých původců, které skýtají ojedinělý prostor k historické kritice: jezuitské, uložené v ARSI a NA v Praze ve fondu Jesuitica (i v Oddělení rukopisů a starých tisků Národní knihovny ČR), ty pocházející z prostředí kardinála Harracha (rovněž NA, fond Archiv pražského arcibiskupství) a konečně písemnosti vzniklé z činnosti státních orgánů (Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien a NA, fond Stará manipulace).

⁹ ARSI, Boh 198, celkem 240 fol.

¹⁰ ARSI, Boh 198, fol. 1r–7r.

rozepřích o univerzitu nejpozději už od roku 1624.¹¹ Dále jsou tu kopie listů Harrachových, jeho návrh na obsazování akademických stolic „nejezuity“ i záležitosti týkající se Arcibiskupského semináře a možnosti (nebo spíše nemožnosti) jeho spojení s univerzitou. Písemnosti z let po univerzitní unii jsou už v našich institucích méně dostupné, či více rozptýlené. Velmi výmluvným svědectvím jezuitského odporu proti tomu, aby na teologii vyučovali také profesori z jiných řádů (jako je tomu např. ve Vídni), je elaborát z roku 1665.¹²

Do jisté míry pokračováním předchozího souboru písemností je i další, rozsahem nevelký svazek z archivu České provincie označený jako *Controversia circa Universitatem Pragensem 1695–1696*, tedy vztahující se ke stejnému sporu o obsazování kateder teologie.¹³ Výchozím bodem je kopie listu představitelů různých řádů z června 1695 adresovaného císaři s žádostí o umožnění vstupu na univerzitu, nebo (a tato druhá možnost je nyní více akcentována) udělení „práva veřejnosti“ řádovým studiím, tzn., aby učené grady na nich udílené byly obecně uznávány a udílány „auctoritate Apostolica“.¹⁴ Následuje odpověď na tento několikastránkový dopis, více než šedesátistránková replika akademického magistrátu Karlo-Ferdinandovy univerzity, zasláná místodržícím, kde se tradičně argumentuje tím, že teologie je vykládána naprosto adekvátně a nepotřebuje „různorodých“ výkladů.¹⁵

Dle všeho ke stejnému účelu byl pořízen další soubor opisů, tentokrát zaměřený na historii nejstarší pražské jezuitské koleje u sv. Klimenta, který je opatřen záhlavím *Fundatio Collegii Pragensis ad S. Clementem et synopsis Historiae eiusdem Collegii... (1696)*.¹⁶ Tento svod písemností se skládá ze dvou částí: první (*fundatio*) je členěna tematicky a druhá (*synopsis*) chronologicky. Oproti tomu, jak podrobně jinde jezuité shromažďovali údaje o vývoji pražské univerzity založené Karlem IV., dějiny vlastní koleje a akademie pojednali mnohem stručněji. Jistě i proto, že je považovali nepochybně za mnohem méně problematické. Data od založení do roku 1688 jsou velmi strohá až heslovitá. Kupř. předání Karolina je vzpomenuo lapidárním připisem: „1622 dáno Nám Karolinum“. Jistě nejcennějším dokumentem z tohoto svazku je plán Klementina na pergamenové přívazbě.¹⁷

Písemnosti týkající se univerzity obsahuje také konvolut nazvaný *Epistolae et alia potissimum ad Bohemiam spectantes (1512)–1683*.¹⁸ Zde strážci jezuitského písemného odkazu shromáždili různorodé zajímavosti vztahující se především k českým pobělohorským dějinám, postupu rekatolizace a mj. je zde i krásná kolorovaná mapa České provincie Tovaryšstva Ježíšova z roku 1657.¹⁹ Svazek obsahuje také souhrnný popis provincie z roku 1649, kde jsou vypočítány všechny školy,²⁰ ale pro univerzitní dějiny je největším přínosem vypsání „počátků a dějin“ Svatováclavského semináře (datum vzniku lze odhadovat na dobu kolem roku 1680).²¹ Zde jsou jmenováni významní muži, kteří při svých studiích prošli tímto seminářem. Mezi jinými jsou zmíněni Jan Sarkander (v poznámce je

¹¹ Tamtéž, fol. 60r–86r.

¹² Tamtéž, fol. 206r–207r.

¹³ ARSI, Boh 201, 40 fol. Jedná se o opis psaný stejnou písařskou rukou.

¹⁴ Tamtéž, fol. 1r–4v.

¹⁵ Tamtéž, fol. 5r–38 v, většina textu je totožná s jiným opisem z konvolutu Boh 198 (fol. 224r–240r).

¹⁶ ARSI, Boh 200.

¹⁷ Tento plán (*Iconographia Collegii Societatis Jesu Pragae ad S. Clementem*) využila ve svých studiích Petra Oulíková.

¹⁸ ARSI, Boh 192.

¹⁹ Tamtéž, č. 48. V současné době je faksimile této mapy součástí historické expozice Klatovských katakomb.

²⁰ Tamtéž, č. 41, fol. 109r–112r.

²¹ Tamtéž, č. 46, fol. 144r–145v.

uvedeno, že byl umučen „heretiky“!), Kašpar Arsenius z Radbuzy, někdejší děkan pražské metropolitní kapituly, Vilém Lamormain, Pavel Michna z Vacínova, ale i jezuité Martin Sřfeda, slavný iniciátor obrany Brna v roce 1645, či Matěj Burnatius (Burnatý), kterého ubili vzbouřeni vesničané v Rovensku pod Troskami v roce 1629. V tomto svazku je uchován v originále i velmi zajímavý list rektora klementinské koleje Valentina Coronia referující o průběhu pražské defenestrace.²² Velmi důležitý je i opis jednání z 9. prosince 1584, kdy se pod záštitou papežského nuncia jednalo v domě Viléma z Rožmberka o možnostech zřízení úplné katolické univerzity, tedy přenesení práv té dávné, založené Karlem IV. (jež je nyní obsazena „husity“). Filozofii a teologii by měli přednášet *patres Societatis Iesu*, jak už činí ve svém Klementinu, a tamtéž by se našlo i místo pro posluchárny práv a medicíny.²³

Vydatným zdrojem informací o důležitých řádových kolejích, školách, ale také bouřlivých chvílích roku 1618 a následném vypuzení jezuitů jsou také varia připojená k souboru *litterae annuae* vedenému od roku 1593 a původně uloženému v rámci písemností rakouské provincie.²⁴ V tomto svazku zaujme mj. list P. Václava Schwertfera generálovi do Říma (z 21. 10. 1662), jímž komentuje svůj latinský překlad líčení pražské defenestrace z pera pana Jaroslava Bořity z Martinic, jenž kdysi tento příběh zachytil česky. Dále pater Schwertfer dokládá: „*hanc historiam bohemico idiomate composuit ipse Excellentissimus Regni Burgravius Jaroslauus qui eiectus fuerat. Societati fuit intime addictus, cuius opera in spiritualibus ut conuersione suorum subditorum utebatur, immo tota haec familia ab initiis ipsis Societatis Nostris usa et utitur de facto.*“ Toto dobrozdání má vyznít ve prospěch nejvyššího purkrabího Bernarda Ignáce z Martinic a jeho rodu (ačkoliv pan Jaroslav byl konvertitou).²⁵

V předchozím textu jsem popisovala písemnosti, které jsou úhledně uloženy, restaurovány a vázány v pergamenových či polopergamenových vazbách.²⁶ Mnohem méně pečlivě jsou uspořádány dokumenty z Fondo Gesuitico. Jejich obsah je ovšem neméně zajímavý. Písemnosti vztahující se k pražským kolejím jsou zde dochovány (byť torzovitě) v rozsahu od roku 1562 do dvacátých let 18. věku. Týkají se výstavby řádových domů (spolu s plány i těmi nerealizovanými), vizitací, ale jsou tu uloženy i katalogy alumnů Svatováclavského semináře.²⁷

Obrovské množství podnětů skýtají stále ještě ne plně využitě kopiáře dopisů řádových generálů obsahující registry listů posílaných do jednotlivých provincií a zapisovaných vesměs asistenty generálů.²⁸ Pro pražské univerzitní dění jsou důležitá hlavně léta, kdy se české události intenzivně projednávaly i v Římě.²⁹ Aniž bych si v tomto ohledu činila nárok na úplnost, uvedu, že nejvíce listů v akademických záležitostech směřovalo do Prahy mezi lety

²² Tento list je datován hned pět dní po defenestraci 28. 5. 1618 (ARSI Boh 192, fol. 11rv). Následují i další listy jezuitů popisující nejen defenestraci, ale také vyhnání jezuitů z Čech (fol. 14r–21v).

²³ ARSI Boh 192, fol. 4r–5v (pozdější opis).

²⁴ ARSI, Boh 93 (dříve Austriaca 134).

²⁵ Tamtéž, p. 81–102.

²⁶ Restaurování písemností v ARSI probíhalo vesměs od padesátých let 20. století, bohužel některé svazky, především ty, jejichž listy jsou chráněny umělohmotnými fóliemi, jsou místy těžko čitelné.

²⁷ ARSI, Fondo Gesuitico (FG), Collegia, Praga 1541/4.

²⁸ Práci badatelů ztěžuje nejen velké množství těchto listů, kde se zřetelně odráží obrovská úřední agenda římského generálátu, ale i fakt, že se jedná o zběžné zápisy, místy těžko čitelné nejen kvůli neúhlednému rukopisu, ale i špatnému stavu dochování. Inkoust je na mnoha místech propadlý, nebo písmo značně vybledlé.

²⁹ ARSI, Epistulae generalium. Pro univerzitu jsou důležité ty, které jsou součástí písemností České provincie, ale také pro starší období ty, které jsou uloženy v Rakouské provincii (Česká provincie Tovaryšstva Ježíšova vznikla v roce 1623 – úvodní svazek listů generálů začíná dnem jejího založení 23. září 1623, kdy se prvním provinciálem stal Gregorius Rumer).

1622–1637.³⁰ Velmi agilním korespondentem byl pater generál Muzio (Mutius) Vitelleschi píšící českému provinciálovi P. Rumerovi a rektoru klementinské koleje a zároveň i rektoru univerzity po předání Karolina jezuitům Petru Ximeniovi (Jimenezovi). Generál přímo nedoporučuje konkrétní postup při řešení sporů, ale odkazuje zejména na konzultace s rakouským provinciálem Vilémem Lamormainem, jenž v mládí prošel pražskou akademií. Velmi zajímavé jsou také listy, které vysvědčují generálovi starost o posílení profesorského sboru rekonstruované katolické univerzity v Praze. Tak mezi lety 1624–1625 psal generál do Prahy hned několik pokynů a instrukcí k příchodu Rodriga Arriagy a jeho převedení ze španělské provincie do české, podobně se píše i o filozofovi a lékaři Ignáci Rojovi. Vitelleschi také ohlašuje jednání s představenými provincie belgické (konkrétně Flandro-belgické), odkud zanedlouho přibyla další významná posila – filozof a teolog Karel de Grobendonc (Grobendoncq).³¹ Později, v roce 1628 počala jednání o uvedení známého matematika Gregoria a S. Vincentio.³²

Další větší soubor dopisů, opět od generála Vitelleschiho, pochází z období kolem roku 1638, tedy z doby, kdy Ferdinand III. jezuitům Karolinum opět odňal. Nejčastějším příjemcem je provinciál P. Martin Sředa. S ostražitostí ale generalát zaznamenal v roce 1638 i snahu hraběte Františka Magnise ze Strážnice, jenž hodlal na své panství uvést piaristy, kteří jako další školský řád představovali pro jezuity velkou konkurenci.³³ Ohlas bojů o Prahu na sklonku třicetileté války doléhal do Říma jen vzdáleně. Generál Vincenzo Carafa ovšem velice děkoval P. Jiřimu Plachému za oslavnou řeč zasvěcenou Neposkvrněnému početí Panny Marie v únoru 1649.³⁴ Většina listů generálů posílaných do České provincie ale stále čeká na podrobný výzkum.³⁵

Je naprosto zřejmé, že římský generalát věnoval největší pozornost pražskému vysokému školství v souvislosti s již několikrát zmíněnými kontroverzemi mezi jezuiti, pražskými arcibiskupy a jinými církevními řády. *Archivum Romanum Societatis Iesu* ale skýtá ještě nepřehledné množství informací k jednotlivým osobnostem působícím či studujícím na fakultách v centru Českého království. Jsou obsaženy především v katalogích (*catalogi breves, catalogi triennales*).³⁶ Tyto písemnosti, stejně tak jako *litterae annuae* nejsou sice v Římě zcela kompletní, ale jedná se rozhodně o největší soubory.³⁷ Některé členy z českých zemí lze dohledat i v tištěných příručkách o provincii rakouské vzniklých díky pečlivé práci Ladislava Lukáče, SJ.³⁸

³⁰ Jedná se částečně o listy uložené v rámci rakouské provincie (Austria 3/I-II, Epp. Generalium 1620–1628) a dále už svazky z České provincie: Boh 1/I-II, Epp. Generalium 1623–1637.

³¹ ARSI, Boh 1/I, zejm. p. 80–81, 87–90, 95, 96.

³² Tamtéž, p. 209.

³³ ARSI, Boh 2/I, fol. 17r.

³⁴ ARSI, Boh 2/II, p. 489.

³⁵ Jedná se o 17 objemných svazků, ARSI, Boh 1/I-II – Boh 9.

³⁶ V rozboru významu těchto katalogů odkazují na práce Kateřiny Bobkové-Valentové (viz pozn. 4) a knihu Markuse Friedricha (viz pozn. 6). Praktickou ukázkou práce s katalogy přinesla nověji např. Markéta HOLUBOVÁ, *Superior – představený rezidence z pohledu jezuitských evidenčních pramenů*, *Folia Historica Bohemica* 26/1, 2011, s. 89–103 (v článku jsou odkazy na starší autorčiny práce). Pozoruhodná je rovněž studie Jiří Havlík, *Contra (duos) patres Societatis Jesu 1672–1675. Jan Tanner TJ a Vilém Frölich TJ, průběh sporu o jejich teze a jeho dopady*, tamtéž, s. 143–163, kde autor dokázal velmi sofistikovaně využít údajů z římských katalogů.

³⁷ Kompletní přehled těchto pomůcek s vyznačením míst uložení sestavila Kateřina Bobková-Valentová.

³⁸ Ladislaus LUKÁČS (ed.), *Catalogi personarum et officiorum provinciae Austriae S.I.*, I, 1551–1600, Romae 1978, II, 1601–1640, Romae 1982; Týž, *Catalogus generalis seu nomenclator biographicus personarum Provinciae Austriae Societatis Iesu (1551–1773)*, I–III, Romae 1987–1988.

Stará Česká provincie se podobnou edicí chlubit nemůže, neznamená to ovšem, že bychom podobné přehledy zcela postrádali. V ÚDAUK se nyní nachází Kartotéka a databáze členů Tovaryšstva Ježíšova České provincie (1556)–1773, která je celoživotním dílem Anny Fechtnerové. Navázala na činnost, kterou inicioval kdysi už Karel Chyba, její kolega z Oddělení rukopisů a starých tisků naší největší bibliotéky, která se nyní jmenuje Národní knihovna ČR. Anna Fechtnerová mohla využívat jen zdrojů z českých, moravských a slezských archivů a knihoven, ale podařilo se jí zachytit většinu základních bio-bibliografických dat. Jedná se o soubor několika tisíc biogramů jezuitů, mezi nimiž mnozí prošli i pražskou univerzitou.³⁹ Nyní bude jen třeba, aby další badatelé doplnili tato data o římské údaje a především aby byl tento soubor převeden do elektronické podoby a tím byly plody v dnešní době až neskutečné píle A. Fechtnerové zpřístupněny i širší veřejnosti.⁴⁰

IVANA ČORNEJOVÁ

Quellen zur Geschichte der Prager Universität im Zentralarchiv der Jesuiten in Rom

ZUSAMMENFASSUNG

Der Aufsatz bringt grundlegende Informationen über die wichtigsten Schriftstücke, die sich zur Geschichte der Prager Universität im Archivum Romanum Societatis Iesu (ARSI), vor allem aber im Bestand der Böhmisches Provinz der Gesellschaft Jesu (Provincia Bohemiae) und im Fondo Gesuitico, der sich vor allem auf die Zeit nach 1622 bezieht, erhalten haben. Gleichzeitig wird auf die wichtigsten Studien der tschechischen Historiographie hingewiesen, die in den letzten Jahren auf der Grundlage dieser Dokumente entstanden sind, sowie auf die Notwendigkeit einer kritischen Reflexion bei der zumeist von einseitigen Ordenszeugnissen ausgehenden Heuristik.

Die meisten Autoren, die bei uns vor 1989 über die Geschichte der Prager Universität nach 1622 und der Prager Jesuitenakademie schrieben, mussten von Quellen ausgehen, die sich vor allem in unseren Archiven befanden. Dank eines ausgeklügelten Systems der Erfassung des Schriftverkehrs innerhalb des Jesuitenordens war es freilich möglich, auch diesen Quellen grundlegende Informationen zu entlocken. Das jesuitische Zentralarchiv bewahrt die wichtigsten Dokumente auf, die sehr übersichtlich geordnet sind, und legt Zeugnis davon ab, welche Dokumente für das Ordenszentrum – das römische Generalat – von erstrangiger Wichtigkeit waren. Außerdem bewahrt das ARSI Schriftstücke aus seinen Provinzen in der ganzen Welt, die genauso übersichtlich geordnet sind, so dass sie die Möglichkeit für weitere vergleichende Studien bieten. Auf das Phänomen des globalen schriftlichen Kommunikationssystems innerhalb der Gesellschaft Jesu hat jüngst bereits Markus Friedrich in seinem Buch *Der lange Arm Roms?* (Frankfurt a. M. – New York 2011) übrigens auf sehr verdienstvolle Weise aufmerksam gemacht.

Deutsche Übersetzung: Wolf B. Oerter

³⁹ Před lety vydaná příručka I. ČORNEJOVÁ – A. FECHTNEROVÁ, *Životopisný slovník*, citovaná v pozn. 4, je jen malou ukázkou ze zmíněné databáze.

⁴⁰ Údaje o jezuitěch z ARSI lze v současné době nalézt i v *Bio-bibliografické databázi řeholníků v českých zemích v raném novověku*, <http://reholnici.hiu.cas.cz/katalogy/>, která vznikla v rámci grantu Postavení jednotlivce v řádových komunitách Čech a Moravy v raném novověku (GA AV ČR, IAA 800150902 2009–2011, jehož nositelem byl Historický ústav AV ČR, v.v.i., a řešitelkou Kateřina Valentová). Databáze je průběžně doplňována. Základní informace o této databázi viz na hlavní stránce Historického ústavu AV ČR, v.v.i. (www.hiu.cas.cz).